

ŞİİRİN GEMİLERİ: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE GEMİ

Salim ÇONOĞLU*

Özet: Tüm dünya edebiyatlarında edebiyat, insan ve gemi arasında önemli bir ilişki vardır. Bu bağlamda, Türk Edebiyatı'nda da yüzyılların biçimlendirdiği bu ilişkinin modern şiirde de sürdürüldüğü görülmektedir. Gemi ya da gemi yolculuğu, içerisinde çok farklı anlamlar barındıran bir mecaz olarak edebiyat tarihinde yerini almıştır.

Bu makalede de, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri'nde yüzyılların şekillendirdiği gemi-şiir ilişkisi ele alınan örneklerde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri, gemi, gemi yolculuğu, şiir.

The Ships of Poetry: The ships in the Republican Period Turkish poetry
Abstract: There exists a noteworthy relationship between man and ships almost in all literatures of the world. This relationship, established throughout centuries in Turkish literature, is observed also in modern poetry. Ships and voyages have occupied an important place in literature with the metaphoric meanings attributed. In this article, the place of ships in poetry is analyzed in reference to the Republican period Turkish poetry.

Keywords: Republican period Turkish poetry, ship, ship voyage, poetry.

Giriş

Tanrı'nın insan ve diğer canlı ırkının devam etmesi için Nuh Peygamber'e yapmasını emrettiği Nuh'un gemisinden, Robinson Cruse'yu bir kaza sonucu ıssız bir adaya mahpus eden gemiye kadar tüm dünya edebiyatlarında, edebiyat, insan, deniz ve gemi arasında önemli bir ilişki vardır. Oğuz Kağan Destanı'nda: "Demir kargı olsun orman/Av yerinde yürüsün kulan/Daha deniz daha müren/Güneş bayrak gök kurıgan" (Kaplan 1985: 15) diyen Türklerin de tarih sahnesine çıkmalarından itibaren denizi aramaları anlamlıdır. Denize ulaşma ideali, sosyal ve ekonomik olarak anlam kazandığı gibi; edebiyatı da etkileyen bir arka plân olmuştur. Türk destanlarındaki "kut"un denizle suyla daima ilişkisi olmuştur. Klasik Türk Edebiyatı'nda deniz ve denizle ilgili unsurlar hem motif olarak kullanılmış, hem de gemiler, gemilerin denize indirilmesiyle ilgili olaylar müstakil şiirler halinde ifade edilmiştir (Koncu 2002: 244). Bu bağlamda yüzyılların biçimlendirdiği bu geleneksel ilişkiler, modern şiirde de devam etmektedir."Divan şiirinde ve özellikle Şeyh Galib'in 'gemi' ve ona bağlı yolculuk, su, deniz mazmununu işleyen manzumelerinden, Rimbaud'un Sarhoş Gemisi'ne kadar, 'gemi' motifi gittikçe

* Yard. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi.

ŞİİRİN GEMİLERİ: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE GEMİ

yükselen bir ivmeyle edebiyatımızda ve özellikle şiirde kullanılmaya başlanmıştır (Kolcu 2002: 117). Şiir ve gemi ilişkisindeki algılar, tahayyüller ne kadar çeşitli olursa olsun; gemi, her zaman bir yolculuğu / yola çıkışı akla getirir. O, bazen ruhu bedenden ayrılışı; bazen şairin zihinsel yolculunun nesnesi; bazen de ölüme götüren vasıta. Kimi zaman da gemi, içerisinde kaçış duygusunu barındırır. Yaşadığı toplumla sağlıklı bir bağ kuramayan ve toplumsal hayatı öteleyen şair, gemi aracılığıyla gerçekte olmasa bile şiir ikliminde farklı yerlere yelken açma arzusu duyar. Sonsuzluk duygusunun bir barınağı olarak karşımıza çıktığı da olur. İçinde yaşadığı dünyaya sığmayan şair, gemi aracılığıyla yaptığı düşsel yolculukta engin denizlerin ortasında kendisini özgür hissederek ve sonsuz bir açılımı gerçekleştirir. Bu yolculuk sırasında cesur olanlar açık denizlere açılır ve uçsuz bucaksız sonsuzluğun içerisinde kaybolmayı göze alır. Cesur olmayanlar ise karadan ayrılamaz. Böylece gemi ya da gemi yolculuğu içerisinde çok farklı anlamlar barındıran bir mecaz olarak edebiyat tarihindeki yerini alır.

Şiirin Gemileri: Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Gemi

Edebiyat ve gemi arasındaki ilişki bağlamında, ruhun bedenden ayrılışını dönüşü olmayan bir sefere çıkan gemi istiaresiyle dile getiren şiirlerden en bilineni Yahya Kemal Beyatlı'nın **Sessiz Gemi**'sidir: "Artık demir almak günü gelmişse zamandan / Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan / Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol / Sallanmaz o kalkışta ne mendil, ne de bir kol" (Beyatlı 2003: 59).

Bu, aslında "son gemi"dir ve geri dönüşü yoktur: "Birçok gidenin her biri memnun ki yerinden / Birçok seneler geçti; dönen yok seferinden..." (Beyatlı 2003:59).

Yahya Kemal, Sessiz Gemi şiirinde, ruhun sonsuzluğa doğru sessizce gidişini dile getirmeye çalışır. İnsanoğlu, tabutun ve içerisindeki cesedin asıl istikametinin mezarlık olduğunu bildiği halde, ruhun ne olduğu ve nereye göçtüğü konusunu hâlâ bilmiyor. Yahya Kemal de Sessiz Gemi şiirinde insanoğlu için meçhul olan bu durumu ve duyguyu, gidenler ve kalanların penceresinden değerlendirmeye çalışmıştır. Şiirde, hayatın karşı konulmaz gerçeği karşısında elinden bir şey gelmeyen insanoğlunun çaresizliği ve hicranlı hayatın son matemi olarak değerlendirilen ölüm düşüncesi bir gemi/deniz yolculuğu şeklinde algılanır. Ölümün bir gemi yolculuğu şeklinde tasavvuru, Tanpınar'ın tespitiyle, insanoğlunun en aslı hayallerinden biridir: "Hemen her dilde ölüm fikrinin ifade şekillerinden biri de Allah'ına, Rabbine gitmek, ona kavuşmaktır. Ölümün bir deniz yolculuğu şeklinde tasavvuru ise insan muhayyilesinin en asli hayallerinden biridir." (Tanpınar 2001:131).

Ölüm, tıpkı rıhtımdan demir alan bir gemi gibi içerisinde gidiş ve yola çıkış düşüncesini barındırır. Bilinmeyene ve artık dönüşü olmayan bir yola çıkıştır ölüm. Bu bağlamda, şair, şiirinde gemiyle yapılacak bir ruh yolculuğundan söz eder. Elbette, ruhun sessiz bir gemiye benzetilmesi anlamlıdır. Varlık ve yokluğun bir

arada bulunduğu bu şiirde, rıhtımda kalanlar varlığı yani hayatı, kalabalığı ve gürültüyü temsil eder. Ancak yokluk her anlamda sessizdir. Varlık ancak sesle hayat bulur. Hayatın halen devam etmekte olduğunun en güzel ifadesi sestir. Ancak insan, hayatı ifade eden sesi sonsuza değin kullanabilme enerjisinden mahrumdur. Ölümle birlikte tel kopacak ve ahenk ebediyen kesilecektir. Ahengin kesilmesiyle birlikte varlığın sembolü olan ruh da hayatı ifade edecek sestem mahrum kalacak ve sonsuza değin sessizliğe gömülecektir.

“Artık demir almak günü gelmişse zamandan/meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan” mısralarında meçhul kelimesiyle dile getirilmeye çalışılan şey, insanın ölümle birlikte neye açılıyor olduğu sorusunun cevabını da içerisinde barındırır. Yokluğa mı yoksa bilinmeyene mi? Ölüm söz konusu olduğunda bu düşünce varlık ve yokluk ikilemine indirgenebilir mi? Elbette şiirde sadece varlık ve yokluktan öte, bir bilinmeyen ve aynı zamanda ruhun ölümsüzlüğü düşüncesi dile getirilir. Ölüm, Levinas’ın ifadesiyle varlıkların canlı görünmelerini sağlayan ifadesel hareketlerin yok olmasıdır. Ve bu ifadesel hareketler her zaman bir cevap niteliğinde olmuştur (Levinas 2006: 19). Sessiz Gemi’de, ruhun çıktığı bu yolculuk sırasında rıhtımda kalan insanların sessizce yol alan bu gemiyle el ve kol hareketleriyle bir iletişim kur(a)mamalarının ardında da bu cevap yokluğu yatmaktadır. Diğer taraftan rıhtımda kalanların elemli ve kederli olması insanoğlunun trajik sonunu da ortaya koymaktadır. Ancak kalanların elemli olması sadece uğurlanan kişinin bir daha geri dönemeyecek olmasından da kaynaklanmamaktadır. Burada söz konusu olan deneyimi olmayan bir ölümdür. Ölen bir başkasıdır. Ancak ölen bir başkası da olsa bir gün sıranın diğerlerine de geleceği gerçeği ürkütmektedir insanları.

Öte yandan, zaman dediğimiz ve aslında hayatın kendisi olan şey daimi bir liman, bütün insanlar da geminin kalkış saatine kadar bu limana uğrayan veya bu limanda bekleyen yolculardır. Zamanın dışına çıkmak meçhuldür. Zamanın kendisi de sonsuzdur. Zaman bir han ise insanlar da hancıdır. Bu noktada Yahya Kemal’in “öte âlem”i, gemi imgesiyle somutlama ihtiyacı içerisinde olduğu da söylenebilir. Din, insanı sonsuz soyutlukta bırakmaz. “Öte âlem”i, ahiret olarak somutlar. Ahirette ise cennet ve cehennem vardır. O halde rıhtımda kalanların sadece bir başkasının ölümüne değil kendi mukadderlerine/ölümlerine ağladıkları da söylenebilir. Geride kalanlar bu trajik tablo karşısında geminin süzülerek engine açılmasını seyrederken aslında biraz da kendilerini uğurlarlar. “Engine açılma” düşüncesi rıhtımda kalanlar için bir soru işareti olarak da değerlendirilebilir. Çünkü her ne kadar şair, gemi imgesiyle ölüm düşüncesini alabildiğine sempatikleştirmeye çalışsa da geride kalanlar cevabını tam olarak bilemedikleri bir yere açılmak durumundadırlar. Daha baştan varlığın ötesiyle bir ilişki tarzı olan bir soru işaretidir bu. Şiirde ölümün hayatı ele geçirmesi ve bu ele geçişten dolayı duyulan kaygı da söz konusudur elbette. Bu kaygı veya heyecan, cevap verilmesine imkân olmayan bu sorudan ileri gelmektedir.

ŞİİRİN GEMİLERİ: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE GEMİ

Şiirin son mısralarındaki “Birçok gidenin her biri memnun ki yerinden/Birçok seneler geçti; dönen yok seferinden” mısraları ölüm yolculuğunun sonunda varılacak yerin bir mutluluk mekânı olmasından kaynaklanan bir düşünceyi içerir. Ruhun, güzel ve sessiz bir yolculuktan sonra ebedî mutlu olacağı yeni mekân, saf bir mutluluk alanıdır.

Sessiz Gemi şiirinde sadece geride kalanlar için söz konusu olan karamsar tablonun Tanpınar’ın *Rıhtımda Uyuyan Gemi* adlı şiirine ilham verdiği ortadadır (Kolcu 2002: 48). Bu şiir; gemi, deniz, sonsuzluk ve ölüm arasında kurduğu bağdan dolayı Sessiz Gemi şiiriyle ilişkilendirilir. Narlı’nın tespitiyle, iki şairde de denizde demir alan gemi imgesi, Cumhuriyet dönemindeki bazı şairlerde görüldüğü gibi mutlu bir hayat özleminin gerçekçi öte yakasını işaret etmez. Bu şiirlerde gemi bir yeryüzü cennetine gitmekten çok, denizin engin sonsuzluğu içerisinde denizle birlikte sonsuzlaşır (Narlı 2007: 377).

Şiirin başlığı bir sessizlik halini ifade etmektedir. Şiirde kullanılan kelimeler -uyku, sessizlik, gemi, yolculuk, rıhtım- ölüm bağlamı içerisinde değerlendirilebilir. Yahya Kemal, sessiz geminin engine açılmasını ruhun çıktığı bir yolculuk olarak dile getirirken, Tanpınar, bir sabah vakti sonsuzluğun çağrısıyla geminin demir alması şeklinde karşılaşmıştır. Diğer yandan şiirin son mısralarında “Rıhtımda uyuyan gemi/Hatırladın mı engini/ Gidip de gelmeyenleri/Beyhude bekleyenleri” (Tanpınar 2002: 49) mısraları da yine aynı bağlam içerisinde değerlendirilebilir. Bu şiirde de ölüm, güzel ve mutlu bir yolculuk olarak dile getirilir. Nitekim geride kalanların iç sıkıntıları ve kaygıları dışarıda bırakılacak olursa, ölüm, şair tarafından rahatlık veren bir uyku hali olarak değerlendirilmiş ve karamsar, ürkütücü tablolarla ortaya konulma yoluna gidilmemiştir. Rıhtımda uyuyan gemi elbette hayatı/varlığı temsil eden gemidir. Bu gemi, yılların verdiği yorgunlukla rıhtıma demirlemiş ve uyku haline geçmiştir. Bu uyku hali sırasında ölümü, kaderi, engini akla getirmez. Sonsuzluğun çağrısına karşılık verip demir aldığı anda ise hayattan/varlıktan sıyrılacak ve ölümü, kaderi hatırlayacak/hatırlatacaktır. Ancak sonsuzluğun çağrısıyla yelken açılıp gidilecek -özlenen- yer de, uykuya dalıp gitmek anlamını taşır. Sonuçta esas olan gidip de gelmemek ve geride kalanların gidene beyhude yere beklememeleri esastır.

Tanpınar, *Selam Olsun* şiirinde de gemi motifini kullanır: “Uzağыз çok uzağыз şimdi ışıktan/ Çocuk sesinden, gül ve sarmaşıktan/Dönmeyen gemiler olduk açıktan/Adınızı soran, arıyan var mı?” (Tanpınar 2002: 31). Bu şiirde dile getirilen gemi imgesiyle söylenilmeye çalışılan şey de ölümdür elbette. Ancak burada tersine bir durum söz konusudur. Şair, ölümün ardından hayata bakar. Işık hayatın/varlığın ta kendisidir. Şairin ışıktan uzak olması, hayatın canlılığına duyduğu özleyişi/özlemi yansıtır. Işık, çocuk sesi, sarmaşık gibi kelimeler hayatı akla getirir. Uzakta olma ölümün artık geriye dönüşü olmayan bir mesafe olmasından kaynaklanmaktadır. İnsanın, açıktan limana dönmeyen gemilere benzetilmesi de bu mesafeden kaynaklanır. Ölüm, dönüşü olmayan bir gidiş ve aynı zamanda verisi

olmayan bir soru yığındır. “Adınızı soran, arıyan var mı?” mısraları da aslında cevabı olmayan bu soruya işaret etmektedir. Şair, burada sadece kendisinin değil aynı zaman da bir başkasının ölümünün sebep olacağı dramatik özelliği de vurgulamaktadır. Diğer yandan, ölümün arkasından hayata bakmak ve hayatın güzelliklerini dile getirmek, şairin ölüm aracılığıyla varlığın muhteşemliğini görme eğilimi içerisinde olduğunu da göstermektedir. Levinas’ın ifadesiyle, bu durum “ölmek aracılığıyla kendini gösterecek varlığın kadrinin bilinmesi” (Levinas 2004: 24) olarak da değerlendirilebilir. Şiirde sık sık sorulara başvurması aslında şairin kendi kendine bir sorgulama içerisinde olduğunu da göstermektedir. Ölüm insanın daha önceden deneyimlendiği bir düşünce değildir elbette. İnsanoğlu için bir bilinemezlik durumudur. İnsan ölümle sorduğu soruların cevabını tam olarak alamadığı bir başka yere açılmaktadır. Şiirde böylesine bir sorgulamanın var oluşu da elbette bu bilinemezlikten kaynaklanmaktadır. Bu bilinemezlik bir anlamda bu şiirde olduğu gibi bir duygusallığı da içerisinde barındırır. Şairin ard arda dünya hayatına ve hayatın güzelliklerinin devam edip etmediğine dair sorular sorması bu duygusallığa işaret etmektedir. Duygusallığın temelinde dünya ya da varlık için duyduğu kaygı da önemlidir. Bir taraftan hayatı anlamlandıran güzellikleri yeniden yaşayamayacak oluşunun kaygısını içerisinde taşıırken bir taraftan da dünyanın/ya da varlığın aynı güzellikleri devam ettirip ettirmediği konusundaki kaygıları ön plândadır.

1940 kuşağının toplumcu şairlerinden birisi olan Cahit Irgat’ın şiirlerini besleyen ana damarlardan biri, bizzat şahit olduğu II. Dünya Savaşı’nın sıkıntılarıdır. Yoksulluk, savaş karıştığı onun şiirinin ana temalarındandır. Öte yandan, bütün bu olumsuz durumlar; kaçışı, insanlardan uzaklaşmayı ve karamsarlığı da beraberinde getirir. Karamsarlaşma kaygı duygusunu tetikler. Hayattan duyduğu kaygı ve tedirginlik bir süre sonra ölümü özleyişi beraberinde getirir (Çonoğlu 2007: 57). İnsanı bunaltan bu labirentten kurtulmanın tek yolu ölümdür. Şair, bütün bu duygulanımları *Vapur* adlı şiirinde dile getirir:

Neden misafirliğimi hatırlatır
Yazları gövdemi uzattığım
Kışları tabanımı korkarak bastığım
Bu toprak?
Tükendi kazanımı dolduran sabır
Durmadan taşınan bu kara vapur
Uğrasın bizim iskeleye de. (Irgat 1999: 39)

Vapur şiirinde de bağlamın en önemli unsuru ölümdür. Şairin üzerine bastığı toprak ona ölümü, ölümlülüğü ve dünyada sadece bir misafir olduğunu hatırlatır. Toprak yani hayat, şairi, dünyaya geldiği ilk andan itibaren doğum ve ölüm arasında olduğu gerçeğiyle yüzleştirmiştir. Artık kazanımı dolduran sabır tükenmiştir. Yılların, insanı ezen bu yorgunluğunu hafifletmek için durmadan insan taşıyan bu vapurun kendi iskelesine de uğramasını ister. Başka insanları sükût ülkesine taşıyan

ŞİİRİN GEMİLERİ: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE GEMİ

vapur, ölüm kavramının hatırlanmasını sağlar. Böylece şair, vapur aracılığıyla ölüme tanıklık ederek bu varoluşu da oraya çıkarmış olur. Ancak şairin en çok merak ettiği şey, bu yolculuk sırasında kendisini hangi ellerin taşıyacağıdır. Gemi istiaresiyle artık ölümü arzuladığını açıkça ortaya koyan şairin bu tavrında mücadeleyle geçirilen bir hayatın yükünü artık taşıyamayan bir beden de katkısı vardır elbette.

Cahit Sıtkı Tarancı'da, *Paydos* şiirinde geçmişi muhasebe ederek hayata daha farklı bir açıdan bakmayı dener. Gençlik elinden uçup gitmiş ve aynalar daha sert konuşmaya başlamıştır. Gençliğini kendi eliyle batırılmış olan şair, gençlik döneminin bir gaflet dönemi olduğunu saklamaya lüzum bile görmemektedir. Bu yüzden geçmişin bütün çılgınlıklarına paydos denme zamanının geldiğini düşünür. Ancak bütün çılgınlıklara paydos diyen şairin yeni hayata adapte olması da kolay değildir. Ne yapacağını şaşırır. O zamana kadar hayatını aydınlatan ve anlamlandıran dünya, bütün aydınlığını bir anda kaybeder. Şair, bu karanlık ortamda birden bire ölümü hatırlar, kaygıya ve korkuya kapılır. Günü gelince diğer insanlar gibi öleceğini düşünür ve cenazesinin yerlerde kalmasını istemez:

Ne saklayayım gaflet ettiğimi?
Elimle batırmışım gençliğimi;
Binip bineceğim en büyük gemi!
Aldığını geri vermez dalgalar. (Tarancı 2004: 156)

Yukarıdaki mısralarda gemi, şairi ölüme götürecek büyük bir vasıta olarak değerlendirilmiştir. Ölüm elbette bir sondur. Kaçınılmaz bir son oluşuyla düşüncelerimizi sarsar ve hayatı daha fazla sorgulamamızı sağlar. Paydos şiirinde de geçmiş yaşantılara dair yapılan sorgulama ve hayatla hesaplaşma, şairin geri dönülemez eşiğin kapısına gelmiş olmasıyla ilgilidir. Bir taraftan ölümün yaklaştığının farkında olan şair, diğer taraftan da eski yaşantısını öldürmek için elinden geleni yapar. "Binip bineceğim en büyük gemi" mısrası ölümden öte bir başka yol olmadığının, ölümün zorunluluğunun ve kesinliğinin açık bir ifadesidir. Bu durum bir taraftan gaflet içerisinde yaşanan bir hayatın/varlığın ve diğer taraftan hem varlığın hem de varlığın öznesi olan şairin yok oluşu anlamına gelir. "Aldığını geri vermez dalgalar." "mısrası da bir kabullenışı ve geri dönüşlü olmayan bir yolu ifade eder.

Cahit Sıtkı'nın, *Batan Gemi* şiiri ise Ramazan Korkmaz'ın ifadesiyle, kötümserlik teminin en belirgin işlendiği şiirlerinden birisidir (Korkmaz 2002: 129).

İnsanlar dalgasına tutulmuş bir gemiyim!
Sağa sola sallanıp, bakın, çırpıyorum;
Fakat bilmem ki sarhoş onlar mıdır, ben miyim;
İnsanlar dalgasına tutulmuş bir gemiyim!

Salim ÇONOĞLU

Deliklerim açıldı tazyikinden suların;
Kudurmuş denizinde hakkın çırpınıyorum!
Güverteyi yıkıyor çılgılığı yolcuların.
Kudurmuş denizinde hakkın çırpınıyorum!

Gittikçe kabarıyor, amanın, bu dalgalar;
Ufuk sise gömülü, ne gelen var ne giden.
Kaptan imdat düdüğü durmadan çalar!
Kaptan imdat düdüğü beyhude çalar!

Ne zaman kara yüzü göreceğim, ne zaman!
Bir ümit dağılıyor çıkan her nefesimden.
Batacağım galiba bir limana varmadan!
Ne zaman kara yüzü göreceğim, ne zaman. (Tarancı 2004: 28)

Hayatı kendisini yok etmeye çalışan kudurmuş bir denize benzeten şair, kudurmuş bir denizin ortasında çırpınarak ayakta kalmaya çalışır. Denizde fırtınaya tutulmuş bir gemi ile büyük şehrin kalabalıkları arasında sıkışmış insan arasında hiçbir fark yoktur. Şair bu kaotik durumu ufkun sise gömülmesi olarak açıklar. Kudurmuş bir fırtına ortasındaki gemi, kendisine yardım eli uzatacak bir ufuktan nasıl mahrumsa, gündelik hayatın ve şehrin insanı boğan, sıkıntıya gark eden mekânları da şaire bir hayat alanı açmaktan uzaktır. Bu, bir anlamda yaşadığı çevreyle sağlıklı bir ilişki kuramayan bireyin dışlanmışlığını da ifade eder. Böylesi bir ortamda kaptanın imdat düdüğünü çalmasına gerek yoktur. İçine gömüldüğü ve deniz imgesiyle dile getirdiği bu dünya içerisinde kurtuluş ümidi görünmemektedir. Kötümserlik ve yalnızlık teminin hâkim olduğu bu şiirin her mısrasında peş peşe sorular soran şair, bu geminin ne zaman kara yüzü görerek kurtulacağını sorgular. Çıkan her nefesinden etrafa ümit zerrecikleri dağılsa da, geminin batacağı korkusu bütün benliğine nüfuz etmiştir. Bu korku ve kaygı, nefesinden çıkan ümit sembolüyle işaret edilmeye çalışılan daha güzel bir geleceğe ulaşma arzusuna da ket vurmaktadır.

Deniz ve denizi hatırlatan unsurlar, pek çok şairin ilham aldığı tabiat varlıklarındandır. Türk Edebiyatı'nda da Yahya Kemal'in denizi kendisine mihver olarak yazdığı pek çok şiiri bulunmaktadır. Sessiz Gemi şiirinde gemi ölüme götüren bir vasıta olarak algılanırken Deniz Türküsü şiirinde sonsuzluk ve varlığı aşma duygusu kendisini gösterir. Bu bağlamda Ahmet Kutsi Tecer'in *Deniz* adlı şiiri de ufukların ve denizin davetini karşılıksız bırakmak istemeyen bir insanın duygularını dile getirir:

Şimdi her uyanık limandan uzak,
Derinlerde engin bizi sarıyor.
Güverteden korsan gibi aşarak
Ne arıyor sular, kimi arıyor?
Yolcular, yolcular deniz çağırıyor,

ŞİİRİN GEMİLERİ: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE GEMİ

Çağırıyor kükreyen suların sesi;
Kükreyen, çıldıran sular bağılıyor,
Bağılıyor toplamak için herkesi.

O yandan bir vapur, bu yandan yelken,
Kimi dün kalkmıştır, kimi bu sabah.
Kim bilir nereye doğru giderken
Onları burada topluyor Allah.

Ey şimdi hepsinin ardında kalan
Yüzleri dağılmış, solgun birer iz,
Hemşirem teselli, kardeşim yalan,
Gidiyorum artık çağırıyor deniz;

Çağırıyor ve sular bizi arıyor,
Dalgalar, yol verin bize dalgalar.
Geriye dönmek güç, ilerlemek zor,
Ne uzak bir ışık, ne bir liman var.

Yolcular, yol uzun ve her birimiz
Ya küçük bir ilâh ya bir kahraman,
Siz fakat dalgalar, yol gösteriniz,
Nerdedir ruhumuz için son vatan? (Tecer 2001)

Şiirde suların kendisine yaptığı çağrıdan söz açan şair, denizin yaptığı bu çağrıya uymakta kararlı olduğunu göstermektedir. Özbalcı'nın tespitiyle, Yahya Kemal'in varmak istediği "hür maviliğin bittiği son had" ile Tecer'in ruhu için aradığı son vatan arasında önemli bir fark yoktur (Özbalcı 1998: 173-174). Şiirde şairin bir geminin içerisinde denizin çağrısına kulak vermesi aslında geminin bütün insanların bir arada yaşadığı bir hayat alanı olduğunu göstermektedir. Çünkü şair, bu geminin içerisinde yalnız değildir. Denizin coşkunluğunun bütün insanları bir araya toplaması mahşer kalabalığını akla getirmektedir. Diğer yandan şairin de içinde bulunduğu gemi, Cahit Sıtkı'nın Paydos şiirindeki ve bir limana varmadan batacağı düşünülen bir gemi değildir. Geriye dönmenin güç ve ilerlemenin neredeyse mümkün olmadığı böylesine bir ortam akla elbette ölüm düşüncesini getirmektedir. Öteye yapılacak yolculuk uzun ve zordur. Ancak şair, bütün bu zorluğa rağmen varılacak limandaki mutluluğa ve saadete işaret ederek, ruhu için son vatanın neresi olduğunu da sormaktan geri durmaz. Hem şairi hem de diğer yolcuları sıkıştıkları bu geminin ya da hayat alanının sıkıntılarında kurtaracak olan şey "ruhumuz için son vatan"dır. Son vatan aynı zamanda hayattan daha zinde bir varoluşu da akla getirmektedir. Şiirin tamamında denizin şaire yaptığı "gel" çağrısı şair tarafından reddedilmez. Bir taraftan gel çağrısı, diğer taraftan şairin bu arzuya uyarak içerisinde gitme arzusunu duyması boşluğa ve yalnızlığa düşen insan ruhunun son vatan olarak değerlendirilen vuslata olan hasretinin bir tezahürü olarak da değerlendirilebilir.

Denizle birlikte hatıralara, dünyanın elemelerine ve sıkıntılara, geçmişte yaşanmış ve bitmiş güzel günlerin hatıralarına dalan bir başka şair de Munis Faik Ozansoy'dur. *Gurbet Türküsü* adlı şiirinde içerisinde yaşadığı dünyayı gurbet olarak algılayan şair, bu gurbet ufkunu rengiyle süsleyen tek varlığın deniz olduğunu söyleyerek, denizle dertleşir. İç sıkıntılarını hafifletmenin bir yoludur denizle söyleşmek. Bir süre sonra bu gurbetin sonunun bir an önce gelmesini haykıran şair, içerisinde daveti meçhul ufukların, hasretli yolların, uzayan yolculukların çağıldığını söyleyerek bir an önce hasretini duyduğu şeye kavuşmak arzusunu ortaya koyar. Böylece şair, bu davetin peşinden giderek, hem hayatın sıkıntısını unutacak hem de kendisini sürekli hapseden dünyanın kirliliğinden kurtularak sonsuz hayata açılacaktır:

Her şey yabancı hissime, yalnız sen aşına
Yalnız sen, ayrılıkta teselli veren bana;
Kardeş sen, anne sen, baba sen, sevgi, neş'e sen
Sensin bu gurbet ufkunu rengiyle süsleyen.
Ey sinesinde doğduğum eşsiz, ılık deniz,
Bilmem bilir misin? Acı şey ayrılık, Deniz!

Artık yeter, yeter sonu gelsin bu gurbetin,
Gönlümde ıztırabını duydukça hasretin,
Ufkun dumanlı dağları yükseldi karşıma
Üstümde bir tavan gibi alçaldı, bak, sema.
Çağlar içimde daveti meçhul ufukların,
Hasretli yolların, uzayan yolculukların... (Ozansoy 1948: 33-34)

Şair, şiirin son mısralarında yol hazırlığıyla sabırsızlanan, derdini ve üzgün düşüncesini anlamasını arzu ettiği bir gemi imgesiyle; gemi, deniz ve sonsuzluk arasında bir ilişki kurar. Geminin onu sonsuz denizlere, mehtabı, fecri, akşamı bambaşka bir yere götürmesini arzu etmesinin arkasında mutlu ve daha yaşanır bir hayatın başka bir cephesini ifade etmesi yatmaktadır. Bu hayat elbette öte yakadadır. Yol hazırlığıyla sabırsızlanan gemi, tıpkı bir at gibi ötelerin çağrısına uyup yola çıkmaya hazırlanırken, şair de bu davete iştirak ederek sonsuzluğa yelken açacaktır. Bu aynı zamanda geminin yapmış olduğu bir ölüm çağrısıdır:

Ey yol hazırlığıyla, sabırsızlanan gemi,
Sen bari anla derdimi, üzgün düşüncemi,
Al, durmadan götür beni sonsuz denizlere,
Mehtabı, fecri, akşamı bambaşka bir yere... (Ozansoy 1948: 33-34)

Şiirde, sonsuzluğu akla getiren gemi, Narlı'nın tespitiyle, ölümü ve kaderi hatırlayıp iç dünyasındaki sonsuzluk çağrısına doğru hareket eden bir nesnedir (Narlı 2007: 378).

ŞİİRİN GEMİLERİ: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE GEMİ

Sabahattin Tahsin Teoman'ın, *Mesafesiz Yolculuk* adlı şiirinin ilk mısralarındaki ilk görüntü, limandaki geminin içerisinde hiçbir tanıdığın, aşına yüzün olmamasıdır. Bu, şairin kendi dışındaki bir gerçekliktir. Şair, geminin kalkarak limanı terk etmesine üzülür. İçerisinde şaire ait hiçbir şey olmamasına rağmen, yine de geminin kıyıdan uzaklaşması şairi hüzne boğar. Geminin gidişinden duyulan üzüntü, aslında şairin kendisini gemiyle özdeş hissetmesinden kaynaklanmaktadır. Geminin, taşıdığı yolculara yabancı oluşuyla, rıhtımdaki yolcunun kendi hayatına yabancılığı özdeşleşmektedir:

Gemi! İçinde ne malım var, ne aşınam
Ama bilmem niçin kıyımdan uzaklaşmana dayanamam (Teoman
1945: 43)

Aslında her ikisi de yalnızlık açısından birbirlerine benzer. Bu durumu geminin içerisinde yolculuk yapan ama gemiye yabancı olan yolcuların anlamasına imkân yoktur. Fakat gemi görevini yapar ve gitmek zorundadır. Bu yüzden birbirlerinden ayrılırlar. Bu durumda gemi, öznenin yalnızlık duygusunu çoğaltacaktır:

Yolcun beni anlamaz direklerin kadar,
İplerinde benim için sallanan mendiller var.
Demirini içimden alır gibisin,
Seni bizden, beni benden ayırır sesin (Teoman 1945: 43)

Şair, ruhunda, geminin geride bıraktığı beyaz köpüklü suyun arkasından gitme arzusunu şiddetle duyar ama bunu gerçekleştirecek güçten yoksundur. Bu yüzden yapabileceği tek şey, geminin içerisindeki bütün unsurların kalbinde aynileşmesidir. Diğer yandan geminin ufuksuz denizlere açılışı bir taraftan çıktığı bu yolculukta hangi engellerle ve fırtınalarla karşılaşacağını bilmediği anlamını da taşır içerisinde. Bu bilinemezlik rıhtımdaki şair için de geçerlidir. O da içerisinde yaşadığı bu kaotik/düzensiz ortamın kendisine neler hazırladığından bihaberdir. Bu bağlamda şiirin her iki unsurunun da habersiz oluşları onları birbirine bağlayan bir başka önemli unsurdur. Böylece gemi, şairin yalnızlığını susturacak, özlemlerini giderecek belirsiz beklentilerin istiaresi haline gelmiş olur:

Bana yol diye bıraktığın bu beyaz köpüklü su,
İçimde çıplak bir esir gibi peşinden gitmek arzusu.
Gözlerimde erguvan saçlarıyla senin yosunlu uykun,
Artık benim kalbimdedir yükün, tayfan, yolcun.
Ufuksuz denizlere doğru açılışın Gemi
Söyle! Bana daha yakın olmak için mi? (Teoman 1945: 43)

Ölüm düşüncesi, Necip Fazıl'ın şiirinde o zamana kadar karşılaşılan örneklerden daha başka bir sesle ve düşünce dokusuyla karşımıza çıkar. Ancak, Kaplan'ın tespitiyle özellikle Çile şiiri öncesinde, insanın evrensel bir hakikat olarak

görüldüğü, dini bir mahiyet taşımadığı ve ölüm duygusunun pek çok defa nedeni belirsiz korkular eşliğinde ortaya çıkan bir olgu olduğu da açıktır (Kaplan 2005: 201). Şairin, *Açıklarda* şiiri de bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu şiirde ölüm, insanı korkutan bir gerçeklik olmaktan ziyade, daha munis ve daha yumuşak bir tonda duyumsatılmaya çalışılır. Şiirin ilk mısralarında dikkati çeken en önemli unsur, şairin hayatından memnun olmadığı ve bir iç huzuru arayışı içerisinde olduğudur. “Arıyor teknemizi oturtacak bir sığılık” ifadesi bu arayışı açıkça göstermektedir. Bu arayış, şiirde trajik bir durumun varlığını da ortaya koymaktadır. Şair, hayat, eşya, mekân ve açıklıklardan yani bilinemezlikten korkar. Şiirde hep bir ağızdan haykıran düdükle eşya ve sokağın kendisidir. Açıkçası, düdükle sesleri bir gemiden veya vapurdan değil şehirden gelmektedir. Şair, düdükle sesleriyle şehrin insanî özellikleri yalıtılan olumsuz özelliklerine işaret eder. Şehir modernizmi simgeler ve tıpkı kalın düdükle seslerinde olduğu gibi kaba ve hoyrattır. Suların üzerinde koşan yılanlar şairin başka bir dünya aramasına imkân vermeyen şehrin ta kendisidir. Tekne ise bir arayışın ve kaçışın simgesi olarak karşımıza çıkar. Ama şehir bu kaçışa müsaade etmez, tekneyi yani kaçışın simgesini bir sığılığa oturtmak ister. Tekne bir tarafıyla şehrin karmaşasından ürken bireyi de akla getirir. Birey huzurunu arar ama şehir/toplum onun huzur bulmasına izin vermez. Dalgalar da bilinemezlik ve sonsuzluktan duyulan korkuyu imler:

Bir ağızdan haykıran düdükle kalın kalın,
Sanki bütün bir şehrin göğsünden kopan çığılık.
Koşup yılanlar gibi üzerinde suların
Arıyor teknemizi oturtacak bir sığılık.

Omuz omza şahlanan dalgalar büyük büyük,
İnlerinden fırlamış sürü sürü canavar.
Gözlerinde kıvılcım, ağızlarında köpük,
Birbirinin üstünden atlayıp geliyorlar.
Gittikçe boşluklara düşmekteyiz enginde,
Arkadaki sahil ve fosfor bir iz halinde
Her an bir parça gibi daha uzaklaşıyor bizden. (Kısakürek 1932: 64-65)

Şiirin son mısrasında sonsuzluktan ve denizden duyulan korku daha belirgin bir haldedir. Bu kapkaranlık suda can verenlerin ruhunun şairi kocaman bir kuş gibi takip etmesi de açıklıklardan duyulan korkuyu ortaya koymaktadır:

Deniz, bu yerde ölüm korkusu kadar derin,
Kocaman bir kuş gibi geliyor peşimizden
Ruhu, bu kapkaranlık suda can verenlerin (Kısakürek 1932:64-65)

Necip Fazıl’ın, *Vapur İskelesi* adlı şiiri de Ahmet Oktay’ın tespitiyle, baktığı her şeyi, nesnelere, doğayı, insanı kuşatan, daha da ötesinde karartan melankolik bir bakış açısına sahiptir (Oktay 1993: 994) Bu şiir de vapur ve ölüm istiaresi etrafında

ŞİİRİN GEMİLERİ: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE GEMİ

döner. Vapur ölüm olduğuna göre deniz de sonsuzluğu ifade edecektir. Bu, çift görüntülü bir şiirdir. İlk görüntü, bir iskelede vapurun gelmesini bekleyen insanları/yolcuları tespit eder. İskeledeki herkes günün ya da hayatın yorgunluğundan bıkkınlıklarını esneyerek ifade ederler. Bu görüntüde söz konusu olan; bir öznenin bekleme ve bu bekleme sırasında şairin insanları dış görüntüleriyle sorgulayıdır. İkinci görüntü ise semboliktir. Vapurun gelmesi asıl görüntüdür. Biz ikinci görüntüyle aslında bu iskelenin zaman ve vapurun da ölüm anlamına geldiğini idrak ederiz. İskeledeki insanlar sıranın kendilerine gelmesini yani ölümü beklerler. Elbette bu bekleyiş kolay değildir. Ölüm insanoğlunun daha önce defalarca deneyimlendiği bir olgu değildir. Bir başkasının ölümü insanı bu konuda deneyimlemez; ancak bu ölümle insan bir gün sıranın kendisine de gelebileceğini düşünmeye başlar. Bu yüzden insanın kendi ölümünü beklemesi zor bir durumdur ve insanoğlunun bu durumun üstesinden gelmesi de mümkün değildir:

Vapor İskelesi
Yorulmuş esnemekten
Herkes neyi bekliyor?
Bir ölü beklemekten
Bu bekleyiş daha zor (Kısakürek 1932: 131)

Vapur istiaresiyle dile getirilen ölümün gelişi de yorgun, hazin ve sezdirmeden olacaktır. Çünkü ölüm milyonlarca yıllık biz zamanı kat ederek gelmektedir. Üstelik bunu hiçbir zaman da sezdirmez. Çünkü hiç kimse onun bu kadar kısa sürede yanında olabileceğine ihtimâl vermez:

Geldi yorgun ve hazin
Bir şey sezdirmezsiniz,
Sularda kabrimizin
Yolunu açan vapor (Kısakürek 1932:132)

Necip Fazıl, *Saat Kaç* adlı şiirinde de benzer duygulanımları ifade eder. Bu şiirde de vapurla ölüm arasında bir ilişki kurulmuştur. Şaire göre dünya sınırlı ve insanın bütün varlığını kuşatan sahte bir mekândır. Bu mekândan kurtuluşun tek yolu insanı dünyaya bağlayan bağlardan tamamıyla kurtulmaktır. Diğer yandan şair, sonsuzluğun ne olduğuna cevap bulmuş ve aradığı sırrın sonsuzluğunun cevabını idrak etmiş durumdadır. Bu yüzden dünya ona bir tiyatro dekoru gibi görünür. Son vapor kalkarken atlayamaması, kapıların kapanması şairin bu sınırlı ve dekoratif dünyaya tutsak kaldığını vurgulamaktadır:

Bir yürek, bir yürek, kutuda, tık tık...
Korkarım, saat kaç diye bakamam.
Son vapor kalkarken atlayamadık,
Kapılar kapandı, vâdeler tamam (Kısakürek 1981: 231)

Cahit Külebi'nin *Bir Gemi Bir Adam* şiirinde dile gelen duygu yaşlanma duygusudur. Çetişli'nin tespitiyle; yalnızlık, ölüm, yozlaşma, bedbinlik gibi temalarla çoğu zaman iç içe olan bu tema, çok az şiirde tek başına bir metnin varlık sebebi olur (Çetişli 1998: 148). Elbette bu duygu bağlamında dile gelen gemi de yaşlılıkla beraber insan için kaçınılmaz bir son olan ölümü imleyecektir. Şiirin ilk mısralarında içindeki yaşama aşkının kaybolduğundan dem vuran şair, ölüm korkusunun ilk işaretlerini de ortaya koyar. Zaman yavaş yavaş akıp gitmekte ve bu gidişe paralel ölüm soğuk nefesini her geçen gün biraz daha hissettirmektedir:

Tutuldum bir onulmaz derde
Harman gibi savruluyor içim,
Cehennem gibi gecelerde
Kayboldu aşkım sevincim
Umutların başladığı yerde (Külebi 2003: 140)

Ancak her şeye rağmen yine de şair bu hayatın fani olduğunun ve ebedî olan asıl hayatın ölümden sonra başlayacağı gerçeğinin bilincindedir. Gemi sefere çıktıktan sonra yapılacak çok fazla şey yoktur ve insan sadece bu seferin nihayetlenmesini bekleyecektir:

Seferde bir gemi, bir adam
Oturmuş bitmesini bekler,
Yolculuk ömrüm gibi tamam
Deyince açsa çiçekler
Gülse çocuklar inanmam (Külebi 2003: 140)

Gemi ve ölüm arasında kurulan bu ilişkiyle birlikte şair, insanoğlunun bu dünyada kalıcı olmadığını, bütün saatlerin o anı yakalamak için yarışta olduklarını ifade eder:

Bu delice gidiş yalan
Bütün saatler yarışta.
Bir kadeh gibi kırılan
Korku her sona varışta
Gözlerin gibi açılan (Külebi 2003: 140)

Oktay Rifat da, *Gemi* adlı şiirinde dünyanın insanı kuşatan bütün unsurlarından azade, durağı olmayan ve sonsuzluk zevkini doya doya çıkaracağı bir yolculuktan söz eder:

Ey gemi direkleri rüzgârdan gemi
Yolculuk çatinca gitmemek elde mi?
Var mıdır bu hasreti durduran halat
Artık ne canlı narası ne iskele
Ne de bağlı kalmak uyuşuk sahile
Çıkar sonsuzluk zevkini rahat rahat (Rifat 1982: 73)

ŞİİRİN GEMİLERİ: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE GEMİ

Mısralarında Sazyek'in tespitiyle, özgürlüğü öte duygusu içerisinde vurgulayan şair (Sazyek 1999: 164) bir taraftan da bağlı kalınan uyuşuk sahille kastedilen dünya hayatının tüm gailelerinden ancak sonsuzluğa karışarak kurtulabileceğinin altını çizer. Şair, bu mısralarla, içerisinde yaşadığı mekândan ve zamandan kaçma, uzaklaşma arzusunu dile getirmektedir. Ötelere kaçış arzusu bu şiirde gemi imgesiyle dile getirilmiştir. Diğer yandan dikkati çeken bir başka unsur da, böylesi bir uzaklaşmanın insanlardan ve toplumdaki uzaklaşmayı da beraberinde getirdiği gerçeğidir. Şairin mutluluğu deniz ve gemiyle birlikte karışacağı sonsuzluk düşüncesine bağlıdır.

Sonuç:

Yüzyılların şekillendirmiş olduğu şiir-gemi ilişkisinin modern Türk şiirinde de yoğun olarak yansıdığı açıktır. Ele alınan örneklerde daima yol ve yolculuk olarak hareket halinde görülen gemi istiaresi, genel olarak ölüm, kurtuluş, yalnızlık, kaçış gibi duyguları işaret etmektedir. Bunun yanı sıra geminin yaşanan hayatın akışını ve dünyayı temsil etmek için şiirlerde yer aldığını da söylemek mümkün. Hayatın kendisi bir liman olmakta gemi ise her bir bireyin hayatı olarak limana girip çıkmaktadır.

Gemi ve şiir ilişkisinde öne çıkan en önemli problem, soyut ve somutluğun her iki tarafında da yer alan "ölüm"dür. Yahya Kemal'de görüldüğü gibi, ruhun bedenden ayrılışı, şairin zihninde sefere çıkmak üzere olan bir gemi hayali uyandırır ve ölüm alabildiğine munisleştirilir. Tanpınar ise, Rıhtımda uyuyan Gemi adlı şiirinde gemi, deniz, sonsuzluk ve ölüm arasında bir ilişki kurar. Selam Olsun şiirinde ise ölümün arkasından hayata bakar ve hayata dair özleyişlerini yansıtır. Cahit Irgat şiirinde gemi, mücadeleyle geçirilen bir ömrün tüm yorgunluğunu gidermesi için beklenen ve şairi ölüme götürmesi istenen bir nesnedir. Cahit Sıtkı'nın Paydos ve Batan Gemi şiirlerinde kabullenışı ve geri dönüşü olmayan bir yolu ifade eden gemi, Ahmet Kutsi Tecer'in Deniz şiirinde ufukların ve denizin davetini karşılıksız bırakmak istemeyen bir insanın bu davete icap etmesi için gerekli yardımı yapacaktır. Sabahattin Tahsin Teoman'ın Mesafesiz Yolculuk şiirinde gemi, şairin yalnızlığını susturacak, özlemlerini giderecek belirsiz beklentilerin istiaresi haline gelir. Munis Faik Ozansoy, Gurbet Türküsü adlı şiirinde, gemiyle birlikte dünyanın çirkinliklerinden kurtulup sonsuz hayata açılmak ister. Necip Fazıl'ın Vapur İskeleyi, Saat Kaç ve Açıklarda şiirlerinde de gemi, insanı kuşatan ve dünyaya bağlayan bağlardan kurtuluşun en önemli öznesi olarak karşımıza çıkar. Külebi ise Bir Gemi Bir Adam şiirinde yaşlılıkla birlikte kaçınılmaz bir son olarak duyumsanmaya başlayan ölümü, bir gemi istiaresiyle ortaya koyar.

Kaynaklar

- BEYATLI, Yahya Kemal, (2003), *Kendi Gökkubbemiz*, 2. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÇETİŞLİ, İsmail, (1998), *Cahit Külebi ve Şiiri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇONOĞLU, Salim, (2007), *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Ölüm*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- IRGAT, Cahit, (1947), *Irgatın Türküsü (Bütün Şiirleri)*, İstanbul: Adam Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet, (1985), *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- (2001), *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- KAPLAN, Ramazan, (2005), "Necip Fazıl'ın Şiirinde 'Varlık'ın Metafizik Dünyası", **Düşünce, Tarih ve Bir Coğrafya Tasarımı Olarak Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek, Hece Dergisi Necip Fazıl Özel Sayısı**, Ankara: Hece Yayınları.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, (1932), *Ben ve Ötesi*, İstanbul: Sühulet Kitabevi.
- (1981), *Çile*, İstanbul: b.d. Yayınları.
- KOLCU, Ali İhsan, (2002), *Zaman Düşen Çılgık Tanpınar'ın Şiirinin Epistemolojik Temelleri&Tanpınar'ın Şiir Estetiği*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KONCU, Hanife, (2002), "Klasik Türk Edebiyatı'nda Gemi, Gemici ve Gemiyle İlgili Unsurlar Etrafında Oluşan Anlam İlgileri", *Lars Johanson Armağanı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- KORKMAZ, Ramazan, (2002), *İkarosun Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KÜLEBİ, Cahit, (2003), *Cahit Külebi Bütün Şiirleri*, İstanbul: Adam Yayınları. 17. Basım
- LEVİNAS, Emmanuel, (2006), *Ölüm ve Zaman*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- NARLI, Mehmet, (2007), *Şiir ve Mekân*, Ankara: Hece Yayınları.
- OKTAY, Ahmet, (1993), *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- OZANSOY, Munis Faik, (1948), *Hayal Ettiğim Gibi*, Ankara.
- ÖZBALCI, Mustafa, (1998), *Ahmet Kutsi Tecer Şairliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- RİFAT, Oktay, (1982), *Yaşayıp Ölmek Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler*, İstanbul: Adam Yayınları.
- SAZYEK, Hakan, (1999), *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2. Baskı
- SUNAT, Haluk, (2004), *Boşluğa Açılan Kapı Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yapıtlarına Psikanalitik Duyarlıklı Bir Bakış*, İstanbul: Bağlam Yayınları.

ŞİİRİN GEMİLERİ: CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE GEMİ

- TANPINAR, Ahmet Hamdi, (2001), *Yahya Kemal*, İstanbul: Yapı Kredi yayınları. 4. Baskı.
..... (2002), *Şiirler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 2. Baskı.
TARANCI, Cahit Sıtkı, (2004), *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Can Yayınları.
TECER, Ahmet Kutsi, (2001), *Ahmet Kutsi Tecer'in Bütün Şiirleri, (Haz. Leyla Tecer)*,
Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
TEOMAN, Sabahattin Tahsin, (1945), *Beşinci Mevsim*, İstanbul.